

Ömer Seyfettin'in Hikâyelerine Yansıyan Türkçe Görüşleri

Mustafa ARGUNŞAH*

ÖZET

Ömer Seyfettin, Türkçeyi en iyi kullanan hikâyecilerden birisidir. Türkçe yazmaktaki üstün başarısı ve zengin söz varlığı onu Türk edebiyatının en çok okunan hikâyecilerinden birisi yapmıştır. Hikâyeciliğinin yanı sıra başta “Yeni Lisan” olmak üzere yazdığı onlarca makale Türkçenin kimliğine kavuşması ve bu sade dille millî bir edebiyatın meydana gelmesinde önemli rol oynamıştır.

Ömer Seyfettin, “Ashab-ı Kehfimiz” ve “Bilgi Bucağında” adlı roman denemeleriyle “Küçük Hikâye” başlıklı hikâyesinde Osmanlılık, Osmanlıca ve alfabe tartışması yapmıştır. Yazar, bu eserlerde bir taraftan Osmanlıca denilen üç dilden oluşan yapay dili, diğer taraftan Osmanlı aydınlarının Osmanlıca konusundaki tavırlarını eleştirmiş; Osmanlı yazarlarının Arapça ve Acemce yapıları sık sık kullandıklarını, Türkçe kelimelerle bile Farsça isim ve sıfat tamlaması yaptıklarını, özgün olmak için sözlüklerde Arapça, Farsça kelimeler aradıklarını, hatta Türkçe kelimeleri Araplar gibi telaffuz ettiklerini mizahi bir dille ifade etmiştir. Özellikle hikâye kahramanları vasıtasıyla, Osmanlılık taraftarlarının yaratmaya çalıştıkları “yapay Osmanlı milleti”nin dilinin ne olacağıyla ilgili ortaya atılan görüşleri mübalağalı bir dille anlatmış; bu yolla Osmanlılığın ve onların dili olan yeni Osmanlıcanın ham bir hayal olduğunu ortaya koymuştur. Millî bir edebiyatın ancak millî bir dil ile kurulabileceğini ifade eden Ömer Seyfettin, hikâyelerinde aydın ile halkın konuşma dilindeki farklılıklar üzerinde de durmuştur.

Ömer Seyfettin, “Bir Kayışın Tesiri”, “Boykotaj Düşmanı”, “Çanak-kale’den Sonra”, “Gayet Büyük Bir Adam”, “Hürriyete Layık Bir Kahraman”, “İlk Düşen Ak”, “Kurbağa Duası” adlı hikâyeleriyle “Mahcupluk İmtihanı” adlı tiyatro eserinde Türkçe konusuna az veya çok değinmiş; dil hakkındaki görüşlerini hikâye kahramanlarının ağzından ifade etmiştir.

* Prof. Dr.; Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, TDE Bölümü, Kayseri/Türkiye.
E-posta: mustafargunshah@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4439-1341,
DOI: 10.32704/9789751751683.2024.0429

Ömer Seyfettin, döneminde çokça yapılan Latin alfabesi tartışmalarına “Yeni Lisan” makalesindeki küçük bir paragraf dışında girmemiştir. Ayrıca 1910’lu yıllarda epey tartışılan Arap harflerinin ıslahı konusunun da dışında kalmaya çalışmıştır. Yalnız “Mahcupluk İmtihanı” adlı eserinde Milaslı İsmail Hakkı’nın o yıllarda gündemde tuttuğu birbirine bitişmeyen, ayrı ayrı yazılmış Arap harfleri konusuyla alay etmiştir. Eserde, Bican Efendi’ye hangi dilleri bildiği sorulmuş, o “kuş dili”ni bildiğini söylemiş; Müstemend’in bu dilin alfabesinin ne olduğunu sorması üzerine yazar, bu konudaki görüşlerini Bican Efendi’nin ağzından aaktarmıştır.

Ömer Seyfettin, 1911-1920 yılları arasında Türkçe üzerinde en çok düşünen ve en çok yazı yazan kişidir. Türkçe ile ilgili düşüncelerini yalnız makalelerinde değil, hikâyelerinde de dile getirmiştir. Bu çalışmada, onun hikâyelerine yansıyan Türkçe konusundaki görüşleri değerlendirilecektir. Ayrıca hikâyelerde ifade edilen görüşleri makaleleriyle birleştirilerek eşzamanlı bir okuma yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ömer Seyfettin, hikâye, Yeni Lisan, Türkçe, Osmanlıca, alfabe reformu

Reflections of Ömer Seyfettin's Views on the Turkish Language in His Short Stories

ABSTRACT

Ömer Seyfettin is among the writers who used Turkish most effectively. His outstanding command of the language and his rich vocabulary made him one of the most widely read short story writers in Turkish literature. In addition to his fiction, the dozens of essays he wrote —foremost among them “Yeni Lisan” (The New Language) played a crucial role in enabling Turkish to gain its own linguistic identity and in the formation of a national literature grounded in a simplified vernacular.

In his novelistic experiments “Ashab-ı Kehfimiz” and “Bilgi Bucağında,” as well as in his short story “Küçük Hikâye,” Ömer Seyfettin engaged with debates on Ottomanism, Ottoman Turkish, and the alphabet. In these works, he criticized both the artificial composite language known as Ottoman Turkish—formed from three languages—and the attitudes of Ottoman intellectuals toward it. With a humorous tone, he pointed out that Ottoman writers frequently employed Arabic and Persian constructions, formed Persian-style noun and adjective phrases even with Turkish words, searched dictionaries for Arabic and Persian vocabulary in pursuit of originality, and even pronounced Turkish words in an Arabic manner. Through his fictional characters, he also exaggeratedly recounted the various opinions put forward about what the language of the so-called “artificial Ottoman nation” advocated by supporters of Ottomanism would be, thereby revealing Ottomanism and its proposed “New Ottoman Turkish” as mere illusions. Emphasizing that a national literature could only be built upon a national language, Ömer Seyfettin also addressed the differences between the spoken language of intellectuals and that of the common people.

In several of his stories —such as “Bir Kayışın Tesiri,” “Boykotaj Düşmanı,” “Çanakkale’den Sonra,” “Gayet Büyük Bir Adam,” “Hürriyete Lâayık Bir Kahraman,” “İlk Düşen Ak,” “Kurbağa Duası,” and “Mahcupluk İmtihanı”— he touched, to varying degrees, upon the question of Turkish and conveyed his linguistic views through the voices of his characters.

Ömer Seyfettin did not engage in the debates on the Latin alphabet that were widespread during his time, except for a short paragraph in the “Yeni Lisan” article. He also attempted to remain outside the discussions of the 1910s concerning the reform of the Arabic script. Only in his play “Mahcupluk İmtihanı” did he satirize the proposal —promoted at the time by Milaslı İsmail Hakkı— to write the Arabic letters separately, without connecting them. In the work, Bican Efendi is asked which languages he knows, to which he replies that he knows “the language of birds.” When Müstemend inquires about the alphabet of this language, Ömer Seyfettin conveys his own views on the matter through the words of Bican Efendi.

Between 1911 and 1920, Ömer Seyfettin was the person who reflected most deeply and wrote most extensively on the Turkish language. He expressed his ideas not only in his essays but also in his fiction. This study evaluates his views on Turkish as reflected in his short stories and offers a synchronic reading by examining these views in relation to his essays.

Keywords: Ömer Seyfettin, short story, Yeni Lisan, Turkish language, Ottoman Turkish, alphabet reform.

Giriş

Çoklukla vaka hikâyeleri yazan Ömer Seyfettin'in tezli hikâyeleri de bulunmaktadır. Makalelerinde dile getirdiği Türk, Türkçe, Türkçülük, Osmanlılık kavramlarıyla ilgili düşüncelerini bazı hikâyelerinde kahramanlarının ağzından da dile getirmiş ve tartışmıştır. Bu tür hikâyelerde en çok Osmanlılık ve Osmanlıca taraftarlarının düşüncelerini eleştiren Ömer Seyfettin, görüşlerini bazen Osmanlıcı aydınların diliyle vermiş, onların olumsuz bakış açılarını Türkçü fikirlerle çürütmeye çalışmıştır. Onun makalelerinde sık sık anlattığı Türkçe ile ilgili görüşleri “Kurbağa Duası”, “Bir Kayışın Tesiri” gibi hikâyelerde birkaç cümle veya bir anekdotla verilirken “Küçük Hikâye” ve “Ashab-ı Kehfimiz”in önemli bölümü siyaset ve dil tartışmalarına ayrılmıştır.

Hacimce daha küçük olan “Küçük Hikâye”, “Ashab-ı Kehfimiz”in içerisinden çıkmış bir parça değil, aynı hikâyenin farklı zamanda yazılmış bir varyantıdır. Her iki eserin kahramanları aynı olmakla birlikte aynı olaylar farklı biçimde anlatılmıştır. Ömer Seyfettin, “içtimai roman” notuyla yayımladığı “Ashab-ı Kehfimiz”in başına eserin yazılış amacıyla ilgili bir açıklama koymuş, bu açıklamaya “Bu küçük romanı beş sene evvel yazmıştım.” diye başlamıştır. “Küçük Hikâye” 1914, “Ashab-ı Kehfimiz” 1918 yılında yayımlanmıştır. Her iki hikâyenin de Balkan Savaşı yıllarının ardından aynı dönemde yazıldığı anlaşılmaktadır.

Ömer Seyfettin, “Küçük Hikâye”nin başına yazdığı birkaç satırlık takdim yazısında eseri, “Memleketimizde oturdukları hâlde gayet acip ve zıt fikirler içinde çırpınan birçok unsurlarla bu unsurların saadeti için düşünülen çareleri hezlamız bir surette tasvir ve dolayısıyla tenkit eden büyük ve henüz tabedilmemiş bir romanın en mühim parçaları” olarak takdim etmiştir. Benzer ifadeler dört yıl sonra yayımlanan “Ashab-ı Kehfimiz”de de bulunmaktadır.

“Küçük Hikâye”de olayların ne zaman geçtiği belli değildir. Fakat “Küçük Hikâye”nin kahramanlardan Rupen Hayikyan'ın hatıra defterinden oluşan “Ashab-ı Kehfimiz”in ilk iki bölümü 30 Ağustos 1908 tarihli günlükle başlayıp 1 Nisan 1913 tarihli günlükle bitmektedir. Son bölüm ise 12 yıl sonra, 29 Kânunusani 1925'te yazılmıştır. Eserin 1918'de basıldığı düşünüldüğünde Ömer Seyfettin, Osmanlılık fikrinin 1925 yılındaki konumunu hayal etmiş ve “ham hayal” dediği bu düşüncenin iflasını anlatmıştır. Yazar, romanın başına eklediği takdim yazısında daha 1918 yılında Osmanlılık düşüncesinin yenildiğini ve Türkçülüğün galip geldiğini şöyle ifade etmektedir: “Nihayet, işte zaman onlara yaman bir ders verdi. On sene içinde her biri bir asra sığmayacak vakalar başımızdan geçti. Artık umumiyetle milliyetin

kıymeti bilindi. Konuşulan tabii lisana, millî edebiyata, millî sanata, milliyet mefkûresine ehemmiyet verilmeye başlandı.” (Ömer Seyfettin 2020b: 77).

Osmanlılık düşüncesini baştan beri “insanın gözlerinden yaş getirecek derecede gülünç” (2020b: 77) bulan Ömer Seyfettin, Osmanlıcı aydınların Balkan Savaşı’ndan sonra da hakikati göremediklerini, bu sebeple o yıllarda bu kitabı yazdığını belirtir. Türk köylüsü, milleti tarif ederken “Dili dilime uyan, dini dinime uyan...” diye milliyetin sınırlarını çizdiği hâlde bu aydınların Meşrutiyet’te ne dile ne de dine değer verdiklerini, Tanzimat ilhamlarıyla Osmanlılığı savunduklarını belirtir.

Bu çalışmada Ömer Seyfettin’in dil görüşlerinin hikâye ve romanlarındaki yansımaları üzerinde durulacaktır.

1. Osmanlıca-Yeni Lisan ve Osmanlılığın Dili Tartışmaları

“Küçük Hikâye”de Osmanlılık hayali peşindeki Osmanlı Kaynaşma Kulübü’nün üyeleri Sait’in yalısında toplanırlar. Bu toplantıda bazen anlatıcının bazen de kahramanların ağzından onların fikir dünyası ve Türkçe ile ilgili görüşleri ortaya konulmuştur. Hikâyede ev sahibi Sait’in özellikleri şu cümlelerle tasvir edilmektedir:

“...en birinci meziyeti Türkçe kelimeleri atarak Osmanlıca addettiğimiz Arapça ve Acemce kelimeleri, hassaten Arapça, Acemce terkipleri, vasf-ı terkipleri bol bol kullanmasıdır. ‘Yeni Lisan’ namı altında ‘Osmanlıcamızı Türkleştirmeye kalkan vahşiler ona garazdırlar. Ama katiyen lehinde olan Osmanlı ‘efkâr-ı umumiye’sinden korkarak itiraz edemezler. Hatta birkaç şiirinin serlevhaları Fransızcadır. Koca iki ‘mecmua-i eşar’ında ilaç için olsun bir Türk kelimesi ağzından kaçırmaıştır. O kadar şedit bir Osmanlıdır. Türkçe kelimeleri Arap ve Acem tecvidine uydurur. Bu muvaffakiyet yalnız ona mahsustur. Genç Osmanlıların en muktedirleri bile hâlâ taklit edemediler. Şiirini okuyordu. Bu bir musiki idi. En meşhur şiirlerini yazdığı Arap’ın “mef’ûlü mefâilü mefâilü feûlün” veznini kullanmıştı.” (Ömer Seyfettin 2020a: 347).

Bu alıntıda Ömer Seyfettin, makalelerinde sık sık gündeme getirdiği Yeni Lisan karşıtı, Osmanlılık taraftarı bir yazar portresi çizmiştir. Bilindiği gibi, Yeni Lisan hareketi bütün yeni akım, moda ya da hareketlerin ilk ortaya çıkışında olduğu gibi, ilk günlerden başlayarak tepkiyle karşılanmış, hatta bir kısmı daha sonra millî edebiyat saflarına geçen yazarlar tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir (Eraydın Argunşah 2020: 40). Osmanlıcı Sait de Yeni Lisan hareketine ve onun savunucularına düşmanca tavır içerisindedir. Burada yazar Sait’in şahsında Osmanlıcı aydınların Türkçe konusundaki fikirlerini arka arkaya sıralamıştır. Sait Bey, Ömer Seyfettin’in “Enderun

lisanı” dediği eski dili savunan Abdülhak Hâmid, Cenap Şehabettin, Halit Ziya, Faik Âli, Tevfik Fikret gibi şairleri temsil etmektedir. Bunlar, Ömer Seyfettin’in ilk “Yeni Lisan” makalesinde “Dünküler” dediği Servet-i Fünuncular ile “Bugünküler” dediği Fecr-i Aticilerdir. Yazar, burada Yeni Lisancıların karşı çıktıkları birkaç meseleyi birden eski dil yanlısı Sait’e yüklemiştir: Türkçe kelimeler varken Arapça ve Farsçalarını kullanmak, sıkça bu dillere ait tamlamalara yer vermek, arada Fransızca başlıklı şiirler yazmak, Türkçe kelimeleri Arapça ve Acemcenin tecvidine uydurmak ve aruz veznini kullanmak. Şunu da belirtmek gerekir ki, Ömer Seyfettin ilk “Yeni Lisan” makalesinde “Hele aruzu atıp Mehmet Emin Bey’in hecai vezinlerini hiçbir şair kabul etmez.” (Ömer Seyfettin 2021: 157) diye hece vezni yerine aruzu savunurken “Küçük Hikâye”yi yazdığı 1913-14 yıllarında artık bu fikrinden vazgeçmiş, hece vezninin en büyük savunucusu olmuş, hatta bu vezinle şiirler yazmıştır.

Ömer Seyfettin, “Küçük Hikâye”de Sait’in toplantıda okuduğu şiiri üzerinden dönemin Osmanlıcacı şairlerin dilini de eleştirir. Çünkü bu şiiri mecliste bulunanlardan yalnız Türkler anlamış, Osmanlılığı oluşturan milletlerin diğer temsilcileri anlamamıştır. Rum kökenli Diyamandis’in bu şiirin ne Türkçe ne Fransızca ne de Rumca olduğunu, bu üç dili bildiği hâlde anlamadığını söylemesi üzerine hikâyenin Türk kahramanı bu dilin Osmanlıca olduğunu belirtmiş, konuşmasının sonunda Osmanlıcılarının nasıl bir Osmanlıca hayal ettiklerini şöyle anlatmıştır:

“Osmanlıca lisanı birçok Arapça, Acemce kelimelerden, Arapça, Acemce kaidelerden müteşekkildi. İçinde Türkçe pek az kullanılıyordu. Yalnız birkaç fiil. Bu karışık ve suni bir lisandı. Dünyanın hiçbir yerinde üç lisanın kaidelerini kabul etmiş bir millet yoktu. Bu Osmanlıca henüz yalnız edebiyat ve tahrir lisanı idi. Türkiye’deki Türkler bunu şimdiye kadar kabul etmemişlerdi. Aralarında hep Türkçe konuşuyorlar, asla Arapça ve Acemce kaidelerini kullanmıyor, hükûmetin zorla vazettiği terkipli ıstılahları bile bozuyorlardı. Mesela evvel mülazım, sani mülazım gibi... Mülazım-ı evvel, mülazım-ı sani demiyorlardı. Tanzimatçılar halka Osmanlıcayı öğretmemişlerdi. Fakat biz öğretecektik. Terkiplerimiz hep Arapça, Acemce olacaktı. Kelimelerimizin cemlerini Arapça, Acemce kaidelerle yapacaktık.” (Ömer Seyfettin 2020a: 348-349).

Bu cümlelerde Ömer Seyfettin’in makalelerinde sık sık bahsettiği konular ele alınmış, Osmanlıca hakkındaki düşünceleri Osmanlıcı aydınların ağzından aktarılmıştır. Ömer Seyfettin’e göre, üç dilden oluşan bir dil olamaz. Bir dil başka dillerden kelime alabilir fakat kural alamaz. Başka dillerin kuralları Türkçenin yapısına aykırıdır. Halk bu kuralları kabul etmediği için

yabancı yapıları bozmakta ve Türkçenin kurallarıyla ifade etmektedir. Yeni Lisanda “Arabi ve Farisi kaideleriyle yapılan bütün terkipler terk olunacak”tır. Yazar, Türk halkının ana dili bilincine güvenmekte, onların doğru ve doğal dili kullandıklarını sık sık dile getirmektedir. Mesela, Türkçe kurala göre sıfat önce, isim sonra geldiği için Türkçenin yapısına ters olan “mülazım-ı evvel” ve “mülazım-ı sani” tamlamalarının halk tarafından “evvel mülazım”, “sani mülazım” biçiminde kullanıldığı örneği yazar tarafından bu hikâyeye dışında iki “Yeni Lisan” (Ömer Seyfettin 2021: 168; Ömer Seyfettin 2021: 191) makalesiyle “Yeni Lisan ve İstimzaç” (Ömer Seyfettin 2021: 208), “Yeni Lisanın Güzelliği” (Ömer Seyfettin 2021: 219), ve “Ali Canip Bey ve Sanatı” (Ömer Seyfettin 2021: 418) başlıklı makalelerinde de verilmiştir.

Ömer Seyfettin, yukarıdaki alıntıda Osmanlı Kaynaşma Kulübü’nün Türk üyesinin hayal ettiği yeni Osmanlıcada “Kelimelerimizin cemlerini Arapça, Acemce kaidelerle yapacaktık.” biçimindeki cümlesine ilk “Yeni Lisan” makalesinden itibaren birçok kez açıklık getirmiş, tamlamalarda yalnız tek kelime gibi kullanılan “fevkalade, darbimesel” gibi klişe sözler, çoklukta ise “ahlak, Müslüman” gibi teklik olarak kullanılanlar dışında “Türk cem edatından [=çokluk ekinde] başka katiyen ecnebi cem edatları kullanılmayacak” diyerek bu konudaki kuralı kesin olarak belirlemiştir. (Ömer Seyfettin 2021: 159).

Hikâyede Türk kahramanın Osmanlıcayı savunan düşünceleri karşısında yapay Osmanlı milletini oluşturanlardan Rum Diyamandis kaidelerin Arapça, Acemce değil Rumca olmasını, Bulgar Nikefor Koştanof Bulgarca olmasını, Yahudi bir mason olan Moiz Bori ise İbranice’nin diriltilecek oradan alınmasını teklif ederler (Ömer Seyfettin 2020a: 349).

Ömer Seyfettin, “Ashab-ı Kehfimiz”in başına eklediği takdim notunda, kitaptaki Osmanlılık taraftarlarının siyasi iddiaları ve budalaca hareketlerinin okuyuculara müfrit birer “mübalağa” gibi görüneceğini, fakat 1918 yılında bile milliyetçilik, Türkçülük aleyhtarlarının itiraf edemedikleri asıl gayelerinin ne olduğunun bilinmediğini ifade etmiştir. Yazar, bu hikâyeye üzerinden yukarıdaki örneklerde dille ilgili itiraf edemedikleri ve açıkça bilinmeyen gayelerini kurgulayarak okuyucunun zihnindeki soruları cevaplamak istemiş olmalıdır.

“Ashab-ı Kehfimiz”in başkahramanı Ermeni genci Ruben Hayikyan’ın 11 Haziran 1909 tarihli günlüğünde, Avrupa’da hukuk eğitimi görmüş olan Niyazi Bey Türklük aleyhinde konuşmakta ve Türkçülüğün hayal ürünü olduğunu savunurken “Türkçe diye bir dil bulunmadığını” ileri sürmektedir. Bu bölümde Niyazi Bey, âdeta Ömer Seyfettin’in makalelerinde tekrarla-

dıklarını özetlemektedir: Lengüistik ilmi “Her lisan bir lisandır.” demesine rağmen Türkler bu kuralı asırlar önce bozmuşlar ve yapay bir dil yaratmışlardır. Osmanlıca denilen Arapça, Farsça ve Türkçeden oluşan bir yazı dili ortaya çıkmış, gerçek Türkçeyi yalnız halkla kadınlar konuşur olmuştur. Türk düşünürlerinin, âlimlerinin ve yazarlarının “Osmanlıca” denilen üç dilden mürekkep bir yazı dili vardır. Osmanlıca bu üç dilden hem kelime hem kural hem de ekler almıştır. Oysa dünyanın hiçbir dilinde böyle bir şey olmamıştır. Bu durum dil biliminin kurallarına aykırıdır. Her dil başka dillerden kelime alabilir. Mesela İngilizcenin birçok kelimesi Fransızcadır, fakat bunlar İngilizceleşmiş, İngilizcenin kurallarına tâbi olmuştur. Osmanlıcada ise bunun aksi meydana gelmiş, Arapça ve Farsçadan alınan kelimeler kendi dillerinin telaffuzunu korumuştur. Halk ve kadınlar bu telaffuzları bozup Türkçenin selikasına, tecvidine uydurmuş, fakat aydınlar bunu “galat” olarak nitelemiştir. (Ömer Seyfettin 2020b: 88).

“Ashab-ı Kehfimiz”de tartışılan başka bir konu ise “dişillik-erillik”tir. Türkçede dişillik-erillik yokken dilimize Arapçanın müzekkerlik-müenneslik kaideleri de girmiştir. Ömer Seyfettin bunu da eleştirir (Ömer Seyfettin 2020b: 89).

Ömer Seyfettin, “Ashab-ı Kehfimiz”de Türkçe ile ilgili görüşlerini aktarırken dönemin yazarlarının adlarını vermekten, onları eleştirmekten geri durmaz. Bu bölümlerde hikâye ciddi bir makale havasına bürünür. Her ne kadar Türk halkı bu zengin, yapay Osmanlıca'yı kabul etmemişse de şairler, yazarlar, devlet adamları bu dille yazmışlar, bu dille konuşmuşlardır. Özellikle genç yazarlar dili daha fazla muğlaklaştırmışlar, bu hususta Tevfik Fikret, Faik Âli, Süleyman Nazif, bilhassa Hüseyin Daniş'in büyük çabaları olmuştur. Bunlar o kadar ileri gitmişlerdir ki Osmanlıcanın kurucularının, eski şairlerin, Nergisî'nin diline yaklaşmaya başlamışlardır. Böyle giderse birkaç seneye kadar kalan Türkçe kelimeler de yazı dilinden atılacaktır (Ömer Seyfettin 2020b: 88-89).

2. Osmanlılığa Ortak Dil Arayışları

Ömer Seyfettin, “Küçük Hikâye”de Osmanlıcacıların sık sık dile getirdiği, “Türkçenin pek kaba, pek vahşi, pek lezzetsiz bir dil olduğu” (Ömer Seyfettin 2020a: 350) görüşünü kendisini Türk değil, Osmanlı olarak tanıtan Türk kökenli kahramanına onaylatır. Hatta daha da ileri giderek Levanten Louis Durant’a, Osmanlılar için, unutulmuş Latince gibi yüce bir kurumun bulunamayacağını, bu dilin Osmanlılara kabul ettirildiği takdirde Doğu milletlerinin o medeniyeti tanıyacaklarını ifade ettirerek Osmanlılık için ortak dil arayışında yeni bir ihtimali devreye sokar (Ömer Seyfettin 2020a: 351). “Ashab-ı Kehfimiz”de Hayikyan’ın 18 Ağustos 1909 tarihli günlüğünde

Osmanlı Kaynaşma Kulübü'nün kurucularından Niyazi Bey'in mektubunda kulübün altı maddelik beyannamesine yer verilmiş, bunların dördüncüsünde dil konusu ele alınmıştır. Beynamede Osmanlılığı oluşturan milletlerin ortak dili Osmanlıca olacaktır: "Bütün Osmanlılara umumi, müşterek bir lisan öğretilecek. Bu umumi Osmanlı lisanı, Osmanlı maarifinin, edebiyatının, ilminin lisanı sayılacak." (Ömer Seyfettin 2020b: 93).

Hayikyan Marsilya'da iki yıl kaldıktan sonra tekrar Osmanlı Kaynaşma Kulübü'ne döndüğünde orada hâlâ bir program yapılamadığını, programa dil konusundan başlanacağını, Niyazi Bey'in daha önce Osmanlılığın dili olarak önerdiği Osmanlıca fikrinden vazgeçerek Osmanlı Kaynaşması'nın ortak dilinin "Esperanto" dili olmasına meyilli olduğunu, fakat bazı üyelerin Latin dilini istediklerini öğrenir (Ömer Seyfettin 2020b: 97-98).

Hayikyan 24 Mayıs 1912 tarihli günlüğünde, Rum Diyamandis'e Esperanto dilini kabul edip etmeyeceğini sorduğunu, "Türklerin zaten lisanları yok, onlar belki kabul edebilirler. Fakat Rumların beş on bin senelik mükemmel lisanları, edebiyatları var." dediğini, kendisinin de Ermenilerin Ermeniceyi asla bırakmayacaklarını düşündüğünü not eder (Ömer Seyfettin 2020b: 98). Bu cümlelerle Ömer Seyfettin, bir taraftan Osmanlılığın, diğer taraftan ortak dil arayışlarının aslında boş bir hayal olduğuna vurgu yapar.

28 Temmuz 1912 tarihli günlükte, Doktor Eserullah Nâtık'ın Latince ile İbraniceden birisinin ortak dil kabul edilmesini teklif ettiği görülür. Üyelerden Hoca Bâli Efendi ise "Bugünkü edebiyat lisanımız olan bu Arapçanın, Acemcenin karışmasıyla hâsıl olmuş Osmanlıca maksada kifayet eder. Üç lisanın membalarını, kaidelerini kendinin addettiği için dünyanın en büyük lisanıdır." (Ömer Seyfettin 2020b: 101) düşüncesindedir. Celil Münim ve şair Hâmid Bey de bu fikirdedir. Yazar, Türkiye'nin en büyük alimi olarak takdim ettiği Doktor Eserullah Nâtık'ın asıl tercihinin "Türkiye'de bütün milletlerin lisanlarından mürekkep bir Osmanlıca tesis edilmesi" olduğunu belirtir. Doktor, daha da ileri giderek yeni Osmanlıca'yı meydana getirecek olan Rumca, Bulgarca, Sırpça, Arnavutça, Ulahça, Ermeniceden kelime ve gramer kuralları alınmasını, dile genel bir mahiyet vermek için nida harflerini İngilizceden, harf-i cerleri Almancadan, resmî ve özel lakapları Fransızcadan almayı teklif eder (Ömer Seyfettin 2020b: 101). Bu düşüncelerinin gerçekleştirilebilirliğinin *mümkün olduğunu* delillendirmek için *Osmanlıca'yı örnek gösteren* Eserullah Nâtık, üç dilden mürekkep bir dil oluyorsa on dilden mürekkep bir dilin de olabileceği iddiasıyla bu görüşünde ısrar eder. Onun bazı özelliklerini saydığı Osmanlıca, Ömer Seyfettin'in makalelerinde dile getirdiği Osmanlıcayla birebir örtüşür:

“Biz masnu, bir yeni lisan istiyoruz. Dünyada lengüistik kadar efsane neden bir ilim yoktur. ‘Bir lisana kendi tabiatına muhalif, diğer lisanslardan alınan kaideler konulamaz.’ deniyor, değil mi, yalan! İşte bugünkü Osmanlıca... Türkçede olmayan Arapça, Acemce kaideleri pekâlâ bizim iskolastikler koymuşlar. Türkçenin tabiatında olmayan “atf-ı tefsiri”leri çoğaltmışlar. Edebiyatımızda otuz kırk satırlık cümleler var. Bugün kibar bir Osmanlı asla Türkçe kelimeye, Türkçe sarf kaidelerine tenezzül etmez. Zaten bizim tasavvur ettiğimiz Osmanlıca kısmen başlamıştır. İçinde birbirine yabancı üç ayrı lisanın kaideleri var. Üç ayrı lisanın kaideleri bir araya gelip yaşayabilirse niçin on lisanın kaideleri birleşip bir arada yaşamasın?” (Ömer Seyfettin 2020b: 103).

Eserullah Nâtık'ın bu iddialarına cevabı Ermeni Hayikyan verir. Onun Osmanlıca hakkındaki tespitleri Ömer Seyfettin'in görüşleriyle örtüşür: Osmanlıca bugün yalnız Osmanlılık iddiasında bulunanların yazı dilinde yaşıyor, Osmanlılık iddiasında bulunan Türkler bile yalnız yazarken, şiir düzerken Arapça, Acemce kaidelerle, kelimelerle yapılmış yabancı tamlamaları kullanıyorlar. Oysa konuşurkenki cümleleri hep kısa, hep doğal. Hatta Arapça ve Farsça kelimeleri kendi telaffuzlarına uyduruyorlar, lakin yazarken âlimane bir istekle doğal dili düzeltiyorlar (Ömer Seyfettin 2020b: 103)

“Ashab-ı Kehfimiz”de sayfalarca süren bu tartışmaların sonunda Osmanlılığın dili olarak, Doktor Eserullah Nâtık'ın ileri sürdüğü, Türkiye’de yaşayan bütün unsurların lisanslarından mürekkep bir Osmanlıca kabul edilecektir (Ömer Seyfettin 2020b: 103).

Hayikyan'ın 15 Nisan 1913 tarihli günlüğünde ise, yeni kabul edilen yapay dil savunulmakta; Niyazi Bey, birçok dilden meydana gelen yeni Osmanlıcaya dâhil etmeye çalıştığı Arapça, Acemce, Rumca, Arnavutça, Sırpça, Bulgarca, İspanyolca kelimeler ve kurallarla yapılmış cümlelerden örnekler göstermekte, bu karmakarışık yapay dilin ahengini, güzelliğini anlata anlata bitirememektedir (Ömer Seyfettin 2020b: 112).

3. Yapay Diller Esperanto ve Volapük Tartışması

Ömer Seyfettin, “Ashab-ı Kehfimiz”de Osmanlılık yanlılarının oluşturmaya çalıştıkları yapay dil üzerinden bu tür yapma dillerin yaşayıp yaşamayacağına da tartışmıştır. Doktor Eserullah Nâtık'ın Esperanto dili tercihine Rupen Hayikyan itiraz etmiş, dillerin sonradan kurulamayacağını, onların kendiliklerinden doğduğunu, bu gerçeği kabul etmeyenlerin defalarca yanlış olduğunu örneklerdirerek anlatmıştır. Hayikyan'la aynı görüşteki Ömer Seyfettin, üç dilden mürekkep Osmanlıcayı yapay bir dil olarak gördüğü için onu Esperanto diline benzetmiştir. “Tasfiyecilik Başka” adlı makalesinde

Dil Derneği'ni "Türkçeyi yalnız kök itibarıyla Türk kelimelerinden oluşmuş sayarak Türkleşmiş, alıntı kelimeleri çıkarıp yerlerine aslen Türkçe tarihî kelimeleri koymak"la suçlarken bu hareketin ilme ve hakikate son derece muhalif olduğunu, çünkü ölmüş kelimelerin diriltilemeyeceğini, konuşulmayan bir dilin yazılamayacağını, bunun sonunda meydana gelen dilin bir Esperanto olabileceğini, nitekim de öyle olduğunu" (Ömer Seyfettin 2021: 929-930) ifade etmiştir. Konuyla ilgili olarak Hayikyan'ı konuşturan Ömer Seyfettin, bu tür yapay dillerin yaşayamayacağını 1880 yılında icat olunan ve döneminde moda hâline gelen Volapük dili üzerinden örneklemiştir. Bunun geçici bir moda olduğunu, on sene içinde iki yüz seksen kulübü, yirmi beş gazetesi olan, yalnız Paris'te on dört dershanesi açılan Volapük dilinin birdenbire kaybolduğunu, sonra Esperanto'nun ortaya çıktığını, şimdi onun da yavaş yavaş sönmekte olduğunu anlatır.

Ömer Seyfettin, *Esperanto dili konusunu* Efruz Bey serisinin ilk kitabı olan "Hürriyete Layık Bir Kahraman"da da dile getirmiştir. Halka "hürriyet felsefesi"ni anlatırken, "Birbirinizin lisanını bilmiyorsanız "Esperanto" dilini öğreniniz. Haydi, hepiniz birleşiniz. Öpüşünüz. Sevişiniz." (Ömer Seyfettin 2020b: 462) diyerek hürriyetine kavuşmuş her milletten insanlara ortak bir Esperanto dili tavsiye eder. "Hürriyete Layık Bir Kahraman"daki bu düşüncesi "Ashab-ı Kehfimiz"dekilerle örtüşür.

4. Avrupalıların Türkler ve Türkçe Hakkındaki Düşünceleri

"Ashab-ı Kehfimiz"in başkahramanı Ermeni Hayikyan, 20 Ağustos 1912 tarihli günlüğünde her ne kadar Osmanlılık hülyasındaki Osmanlı aydınları Türk'ü, Türklüğü ve Türkçeyi kabul etmeseler de Batılı yazarların Türkiye'deki Türkçülük ve Türkçecilik akımının farkında olduklarını, bunu yazılarında dile getirdiklerini belirtir. Ömer Seyfettin bu kitapta, yukarıda tartışılan ve kabul edilen yeni Osmanlıcaya itirazlarını gerçekleri gören Batılı yazarların kaleminden aktarır. 16 Ağustos 1912 tarihli Fransızca *Mer-cure de France* gazetesinde Risal imzalı "Türkler millî bir ruh aramakta..." başlıklı makalenin içeriği Hayikyan'ın acı bir hoşnutsuzluk hissetmesine sebep olmuş, bunlar gerçek ise durumun berbat olduğunu düşünmesine yol açmıştır. Risal makalesinde, Türklerin de artık bir millet oldukları, ötede beride birtakım adamların bir Türk ruhu aradıkları, Osmanlıca namı altında devam eden Arapça, Acemce, iskolastik, karışık dili bırakmaya, konuşulan tabii halk diliyle edebiyat yapmaya çalıştıklarını yazmaktadır. Bu cümlelerde Yeni Lisan hareketinin başarıya ulaşmakta olduğu hissettirilmektedir. Bir İngiliz'in Hayikyan'a söyledikleri de onun hayal kırıklığına uğramasına sebep olmuştur. İngiliz, Hayikyan'a Türkiye'de on dört milyondan fazla Türkçe konuşur, tamamıyla Türkleşmiş bir halk bulunduğunu, hâlbuki

Ermeni ve Rumların toplamının üç milyondan fazla olduğunu zannetmediğini ifade etmiştir (Ömer Seyfettin 2020b: 104). Ömer Seyfettin, eserinde araya koyduğu bu bilgilerle Osmanlıcılarını rüyalarından uyandırmaya ve gerçekleri görmeye davet etmektedir.

“Ashab-ı Kehfimiz”de Batılı başka bir yazar öncekinin görüşlerini daha da ileri götürmüş, özellikle Türkçülüğün yaygınlaşmasının sebepleri üzerinde durmuştur. Hayikyan’ın alıntılıdığı gayet muktedit bir Avrupalı yazara göre, Türklerin uyanmasının sebebi ülkedeki mutaassıp Hristiyanlardır. Eğer onlar milliyetçilik hareketlerine girişmeyip Türkleri uyandırmazlar, Meşrutiyet sayesinde yarım asır içinde bir Türk kalmayacak, bütün kurumlar Hristiyanların eline geçecek, Türkler yine çadırlarına girerek yaylalarına çekilecekler, namazlarını daha rahat kılmak için geldikleri tenha, saf, asude Türkistan’a döneceklerdi. Hâlbuki Hristiyanlar milliyetçilik yaptıkça bu durum Türklere de yansımış, bazıları “Ben Türk’üm, Türklükle gururlanırım” diye ortaya atılmış; konuşulan tabii Türkçe ile şiirler, kitaplar yazmış, konferanslar vermiştir. Hatta yavaş yavaş “Türkçülük” diye bir mefkûre bile canlandırmışlardır (Ömer Seyfettin 2020b: 105).

Ömer Seyfettin, hikâyenin bu bölümünde Türkçülüğe karşı yapılan eleştirilere, Türkçülüğün doğuş sebeplerini Avrupalı bir yazara anlattırarak cevap vermiştir. Avrupalı yazar, Türklerin Tanzimat’ın ilanından sonra devletin bütünlüğünü korumak için Osmanlılık fikrinde birleştiklerini, fakat özellikle Balkanlardaki Müslüman olmayan halkların kendi devletlerini kurması, ardından içerideki Ermeni, Rum ve Arap kökenli halkın milliyetçilik iddiasında ısrar etmesiyle Türklerin de kendi milliyetlerinin farkına vardıklarını ve Türkçülük mefkûresini geliştirdiklerini ifade etmektedir. Ömer Seyfettin, içeride Osmanlı Kaynaşma Kulübü kurarak Osmanlılığı canlandırmak isteyenlere karşı gerçekleri Avrupalı yazarların ağzıyla aktarmış, Türkiye’deki gerçek gelişmeleri yansıtarak onların ham hayallerini bitirmek, istemiştir.

5. Turan’ın Dili

“Küçük Hikâye”de Sait’in evindeki yemekte son konuşmayı yapan Doktor Eserullah Nâtik Bey, “Türkler o kadar eski milliyetlerinden, lisanlarından ayrılmışlardı ki Turan’dan gelen bir Türk asla onlara ‘Kankardeşim!’ diye bakamazdı.” cümlesiyle Türkistan ile Türkiye arasında bir dil birliğinin kalmadığını, karşılıklı anlaşmanın mümkün olmadığını ileri sürer (Ömer Seyfettin 2020a: 351). Ömer Seyfettin, birçok makalesinde bu görüşün doğru olmadığını, Türkistan’daki Türklerle Anadolu Türklerinin birbirini anladıklarını dile getirmiştir. “Abdullah Tukayef ve Lisani” başlıklı yazısında âdeta Doktor Eserullah Nâtik’in görüşlerine cevap vermiş, Türk dünyasının ortak edebî dilinin İstanbul Türkçesi olduğunu vurgulamıştır:

“İstanbul’da kim vardır ki bir Kastamonulunun, bir Manastırlının, bir Erzurumlunun söylediğini anlamasın? Hatta Kâşgar’dan, Taşkent’ten, Buhara’dan gelen Türk hacılarıyla biz tercümansız konuşabiliyoruz. Farklar ehemmiyetsiz ve şiveye aittir. Tasrif sigaları hemen hemen birdir. Yalnız şimal kardeşlerimiz ve Tatarlar arasında eski Türkçenin (g)leri hâlâ yaşıyor. Mahallî bir Türkçeden başka bir şey olmayan Tatarca onun için ayrı bir lisan addolunuyor.

Her millet gibi Türklerin de lisanı mahallî şivelerle konuşulur. Bunlar ayrı ayrıdır. Bir olan edebiyat lisanıdır ki o da İstanbul’da konuşulan nazik ve güzel Türkçedir. Nitekim Kırım’daki *Tercüman* gazetesi İstanbul Türkçesiyle neşrolunur. Kafkasya gazeteleri de öyle... Rusya’daki Türk kardeşlerimiz bizim gibi hâkim yani mesut olmadıklarından, aralarında çok şair yetişmemiştir. Geçen sene vefat eden merhum Abdullah Tukayef onların hemen biricik millî şairleridir. Bu şair *Ahmediye*, *Muhammediye*, *Envârü’l-Âşıkîn* gibi eski eserleri çok okuduğundan hep o bozuk ve fakat sade olan lisanı kullanmıştır. Eğer İstanbul Türkçesiyle şiirler, romanlar, destanlar yazılıysaydı şüphesiz o da o kadar sevdiği milletin edebî lisanıyla terennüm edecekti. Bizim ediplerimiz, şairlerimiz konuştuğumuz güzel İstanbul Türkçesini ihmal ederek Arapça, Acemce terkipler yapmayı bir marifet zannettiklerinden nasıl Türkiye’deki Türkler eserlerini okumamışlarsa bütün Turan halkı da okumamıştır.” (Ömer Seyfettin 2021: 131-132). Ömer Seyfettin, “Büyük Türklüğü Parçalayanlar Kimlerdir?” başlıklı makalesinde de bu konuya değinmiş, Türkler ayrı birer lehçe konuşsalar da bunların hepsinin Türkçe olduğunu savunmuştur:

“Ayrı ayrı ‘Türk lehçeleri’ olabilir. Kastamonu, Erzurum, Azerbaycan, Bakü, Kazan, Hokant, Kâşgar ve ilh. lehçeleri gibi! Fakat ayrı ayrı Türkçe olmaz. Umumi Türkçe birdir. O da en büyük Türklük merkezinin, hakanının, halifenin oturduğu, Türk darülfünununun bulunduğu yerin lisanıdır! Yani ‘İstanbul Türkçesidir!’ Büyük İsmail Bey *Tercüman*’ını bu umumi lisanla yazıyordu.” (Ömer Seyfettin 2021: 597).

Yazar benzer düşünceleri “Millî Kuvvetimiz” başlıklı makalesinde de dile getirmiştir. Ona göre Turan’da yaşayan seksen milyonluk Türklüğün dili birdir, aradaki yalnız şive farkıdır:

“Turan denen bu dünyada seksen milyona yakın Türk var. Bu seksen milyonun dinleri, dilleri birdir. İstanbullu ile Ferganalının lisanları arasında yalnız bir şive farkı var. Fransa’da yüz kilometrelik bir mesafenin ayırdığı iki Fransız birbiri ile konuşup anlaşamaz. Fakat biz bir Buharalı hacı ile ne konuşsak anlaşamayız? Büyük Turan’ın kuvveti nüfusundan ziyade işte bu ‘dil birliği’dir.” (Ömer Seyfettin 2021: 803).

6. Aydın ve Halkın Konuşma Dili

Ömer Seyfettin'e göre Türklerin bir konuşma dili bir de yazı dili vardır. Konuşma dili gayet sade ve doğaldır. Yazı dili ise, Arapça, Farsça, Türkçe kelime ve kaidelerin birleşmesinden oluşan yapay bir dildir. Halk, sade ve anlaşılır konuşma dilini kullanırken aydınlar yazı dilindeki gibi alıntı kelimeler ve tamlamalarla süsledikleri yapay bir dille konuşurlar.

“Gayet Büyük Bir Adam” hikâyesinde Ömer Seyfettin, halk ile aydının konuşma dilindeki farklılığı hancı ile aydın arasındaki bir diyalogla örneklendirmiştir. Meşrutiyet'in ilanından üç gün sonra, İzmir sokaklarında gece boyu hürriyeti kutlayan, gelecekte kendisini önemli yerlerde hayal eden, embriyoloji uzmanı, beş parasız kahraman ile iki aydır hanında konakladığı hâlde borcunu ödemediği Hancı Mesut arasında geçen konuşma hancının “Seni bekliyordum, feneri nerede söndürdün?...” sorusuyla başlar. Meşrutiyet aydını kahramanın vermiş olduğu “Hezaran ve es bi eydihi, sad hezaran eşi” a-i hürriyet ikad ettim.” cevabı hancıyı şaşırtmış; halkın temsilcisi hancı bu sözlerin Türkçe olmadığını, karşısındakinin boyuna lügat paralandığını ifade ederek öfkelenmiştir. Meşrutiyet aydını, Ömer Seyfettin'in yazılarında sık sık vurguladığı Türkçe olmayan aydın dilinin halk tarafından anlaşılmadığını delillendiren, “Bu Osmanlıca, ilm-i lisandır. Sizin Türkçe ile söylenmez” cümlesini kullandığında hancının ona surat asması ve gözlerini kaçırması üzerine borçlu olduğu için alttan alan kahraman, “Ben sevgili vatandaşımın hatırını kırmamak için lafımı Türkçeye tercüme ettim.” der ve yukarıda ‘ilm-i lisan’la ifade ettiği cümleyi “Binlerce fikirsiz kafada yüz binlerce hürriyet ışığı alevlendirdim.” diye halkın diline, yani “tabii lisana” aktarır (Ömer Seyfettin 2020a: 370).

7. Aydınların Osmanlıca İsim Hayranlığı

Efruz Bey dizisinin ilk bölümü olan “Hürriyete Layık Bir Kahraman” hikâyesinde başkahraman Ahmet Bey'in Efruz adını aldığı sahne aydınların isimlerinde bile Türkçe yerine Arapça ve Farsça kelimeleri tercih ettiklerini alaycı bir üslupla anlatır. Ahmet Bey, kendisine isim beğenmek için *Lugat-i Osmaniye*'yi açıp karıştırmaya başlar, gözü ansızın bir kelimeye takılır kalır: “Efruz...” Anlamına bakar, “Ziyalandırıcı, ruşen edici olan”dır. Ahmet Bey bu ismi kendisine uygun bulur ve çok sever. Çünkü istibdat ve zulüm karanlığını kendisi aydınlatmıştır. Gece gündüz tamlama yapmak için sözlüklerde Arapça, Acemce kelime arayan şairlerin, yazarların nasıl olup da bunu bulamadıklarına, kendilerine mahlas olarak alamadıklarına şaşırır (Ömer Seyfettin 2020b: 454/455). Burada Ömer Seyfettin'in makalelerinde sıkça tekrarladığı, özellikle Servet-i Fünun ve Fecr-i Ati yazarlarının kimse tarafından kullanılmayan kelimeleri sözlüklerden bularak özgünlük adına eserlerinde kullanmalarına bir gönderme söz konusudur.

8. Dilini Bilmeyen Milletler Yok Olur

Ömer Seyfettin'in "Çanakkale'den Sonra" başlıklı hikâyesinin kahramanı, 1908-1913 yılları arasındaki Türkiye'nin buhranlı durumuna bakarak ümitsizliğe düşmüş, bedbin bir kimsedir. Çünkü halk milliyetinin farkında değildir. Sıcaklığını hissedemediği, dilinden ve duasından bir şey anlamadığı müphem bir dini vardır. Bu yüzden mabedinde bir ulvilik duymaz, önünde derin bir ezeliyet görmez, gökyüzünde ilahi bir mefkûrenin sonsuzluklarına dalamaz, kara toprağın üzerinde tıpkı bir hayvan gibi, bir fert gibi kalır. Ömer Seyfettin, bu cümlelerde Osmanlı'nın din dilini eleştirmektedir. Çünkü büyük bölümü okuma yazma bilmeyen Türk halkı, Arapça ve Farsça kelimelerle ağırlaşmış bir dille verilen vaazlardan, sohbetlerden bir şey anlamamakta, dininin yüceliğinin tadına varamamaktadır. Oysa halk milliyetiyle, diniyle, mabedinin yüceliğiyle, mefkûresinin sonsuzluğuyla bir insan, ahlaki ve manevi bir insan olmak istemektedir. Döneminde sanat diye biçimsiz geometrik çizgilerden kâbuslar, edebiyat diye Arapça, Farsça manasız ve soyut terkipler yapılmakta, milliyeti inkâr edilmekte, mazi karikatürleştirilmekte, gelecek bir duman hâlinde tasavvur olunmaktadır. Halk büyük bir karamsarlık, bir ümitsizlik içindedir. Bu yüzden kısa zamanda Rusların İstanbul'u alacağı, İngilizlerin ve Fransızların Anadolu'yu yağma edecekleri, Türklüğün tarihten silineceği korkusunu yaşamaktadır. Yazar, "Kendi ismini bilmeyen, kendi dilini yazmayan, düşmanlarını kardeş tanıyan bir millet yaşayabilir miydi? Buna imkân var mıydı? Yarın kendi ismini bilmeyen, kendi lisanını yazmayan, düşmanını kardeş sanan zavallı millet Rusların, Fransızların, İngilizlerin elinde esir olacak" derken milliyet, dil ve tarih bilincinin önemine vurgu yapmakta; Türk ülkesinin işgal edilmesinin, Türklüğün tarihten silinmemesi için bu kavramların geliştirilmesine olan ihtiyacı dile getirmektedir (Ömer Seyfettin 2020a: 510-511).

9. Nev-Yunanilere Karşı Türklük ve Türkçe Savunması

Ömer Seyfettin, "Boykotaj Düşmanı" hikâyesinde Türk düşmanı fakat Rum hayranı Türk aydınlarını anlatmakta, o yıllarda moda hâline gelen Nev-Yunaniliğe karşı bir Türklük ve Türkçe savunması yapmaktadır. 1911 sonrasındaki iki üç yılda Türkiye'de yaşanan birçok olumlu değişime Yunan hayranı aydınların gözüyle bakarak, birkaç serserinin Yeni Lisan, yurt, ocak, fırın, baca görüntüleriyle Bizans'ın şimdiye kadar hiç duymadığı uğursuz bir heyecanı, milliyet taassubunu uyandırdıklarını tespit eder. Bunlar, şiarı "bila tefrik-i cins ü mezhep" olan Tanzimat'ın "beynelmilleliyet" hatta "beynelümemiyet" manasına kullandığı Osmanlılığa karşı bir Türklük emeli gütmekte, hatta bir yazarın söylediği gibi, "Lisanımızdan ruhumuza varıncaya kadar biz Osmanlıları büsbütün Türkleştirmek" iste-

mektedirler. Nev-Yunaniliğe kapılan birtakım Osmanlı aydınları Arapça, Acemce kelime ve tamlamalarla bir Bizans, bir Yunan edebiyatı yapmaya çalışmaktadır. Bunlar şiirlerinde Yunan efsanelerini, Yunan tarihini, Yunan menkıbelerini, Yunan geleneklerini konu olarak kullanırlar, fakat “Biz Türkçe ile Yunan edebiyatı yapacağız.” diyemezler. Soranlara, herkesin hür olduğunu, sonra İskenderiye edebiyatından, yeni Eflatunilikten bahsederler, sonunda “Akdeniz edebiyatı yapıyoruz” derler. Çünkü “Bütün medeniyet, insaniyet, şiir, musiki, hayat oradan çıkmıştır.” (Ömer Seyfettin 2020a: 420-421). Ömer Seyfettin’e göre bunlar, Türkçe yazan Yunan şairi, edebî Yunan dininin havarisi olmuştur (Ömer Seyfettin 2020a: 423).

10. Latin Alfabesi Eleştirisi

Ömer Seyfettin, makale ve hikâyelerinde çok az yerde alfabe meselesine değinmiştir. II. Meşrutiyet’ten yazarın ölümüne kadar Osmanlı Türk aydınlarının gündeminde önemli bir yer tutan Osmanlı harflerinin ıslahı ve Latin alfabesine geçme tartışmalarına neredeyse hiç girmemiş, tartışmaların dışında kalmak istemiştir. Hikâyelerde hiç bahis konusu yapılmayan Latin alfabesi konusu makalelerde yalnız iki kez gündeme gelmiş ve buna şiddetle karşı çıkmıştır. Bunların ilki “Yeni Lisan” makalesinin sonunda gençlere seslenişinde Arnavutların bir kısmının tarihteki kardeşliğimizi unutarak millî bir lisan, millî bir edebiyat yaratmaya çalıştıklarını; fetvalara ve İslamiyet kaidelerinin esaslarına rağmen “Hristiyan harfleri” dediği Latin harflerini kabul etmeye ve yaymaya gayret ettiklerini vurgulayan Ömer Seyfettin, bu hareketi siyonizmin ve dış düşmanların oyunu olarak görür (Ömer Seyfettin 2021: 162-163).

Latin alfabesinden ikinci kez “Tasfiye ve Islah” makalesinde bahseden yazar, Osmanlının son yüzyılındaki akımlardan Batıcılık taraftarlarının Avrupalılaşma heveslerini eleştirirken onların Latin harflerini millî bir alfabe olarak görmelerindeki yanlışlığa dikkat çeker:

“Tek gözlük takmakta, en son Paris modası esvap giymekte, tırnaklarını uzatmakta, Avrupa yemeklerini sevmekte, dans etmekte, balolar vermekte, Latin harflerini millî (!) bir müessese olmak üzere kabulde, mektuplarında ve yazılarında mali ve hicrî tarihin yerine Avrupa takvimini, Hristiyan İsa’nın doğduğu tarihi kullanmakta muhtardılar. ‘İslahat’ı Şark’ın Garp oluvermesi sanıyorlardı.” (Ömer Seyfettin 2021: 342-343).

Ömer Seyfettin, Avrupalılaşma heveslilerinin “İçtimai hakikate, millî vicdana, örfe karşı bu isyanlarının cezası ezeli bir muvaffakiyetsizlik oldu.” diyerek fazıl bir Türk’ün onlardan bahsederken “Frenkler Frengistan’a gitsin / Ki biz Türk’üz...” dediğini, bu insanların “ıslah” kelimesiyle “Avrupa-

lılaşmak” kelimesini birbirine karıştırdıklarını, oysa ıslah’ın “bir milleti muasırılaştırmak” olduğunu vurgular (Ömer Seyfettin 2021: 343). Ömer Seyfettin, bu cümleleriyle “Avrupalılaşmak” ile “muasırılaşmak” kavramlarının aynı şey olmadığını kesin bir dille ifade eder.

“Küçük Hikâye”de Osmanlı Devleti’nde yaşayan halkların temsilcilerin katılımıyla kurulan “Kaynaşmış Osmanlı milleti”nin cemiyeti olan Osmanlı Kaynaşma Kulübü’ne üye yapmak istediği Arnavut asıllı Fraşarlı Nadir Bey’le görüşmede, Fraşarlı’nın kaynaşmış Osmanlı milletin mevcut Arap alfabesini mi kullanacağını sorması üzerine Türk üyenin bunun mümkün olmadığını söylemesi, ardından Fraşarlı’nın “O hâlde Latin harflerini kabul edeceksiniz.” cümlesine verdiği “Şüphe mi var? Hatta lisanı bile değiştireceğiz. Onun için bile projelerimiz var.” (Ömer Seyfettin 2020a: 344) cevabında da Arnavutların Latin alfabesine geçmiş olmalarının çağrışımları görölmektedir.

Gerçekten de II. Meşrutiyet döneminde Latin harfleri meselesi Osmanlı aydınlarını bir süre meşgul etmiştir. Ömer Seyfettin gibi, Tanzimat ve Meşrutiyet dönemi aydınlarının ekseriyeti Arap harflerini “İslami alfabe” olarak görmüşler; Türk dünyasında alfabe birliğinin Arap alfabesiyle sağlandığını, İstanbul’da basılan bir kitabın veya gazetenin Kırım, Kazan, Taşkent, Buhara, Bakü vd. Türk şehirlerinde okunduğunu belirtmişler; Avrupa’yı temsil eden Latin alfabesini kesin bir dille reddetmişlerdir (Argunşah 2023: 133, 136). Arnavutların 1909 yılında Elbasan Kongresi’nde Latin alfabesine geçme kararı üzerine “Tiran Kazası ulema ve İslam ahalisi” tarafından Meclis-i Mebusan’a gönderilen maruzat ile Musul mebusu Davud Yusufani Efendi’nin aynı yıl Osmanlı Meclis-i Mebusanına verdiği “İslah-ı Hurufa Dair” layıhası birleştirilerek dönemin şeyhülislamı Çelebizade Hüseyin Hüsnu Efendi’ye sunulmuş ve ondan görüş istenmiştir. 13 Mart 1910 tarihinde şeyhülislam, Kur’an elifbasının yerine Latin harflerinin kabulüne ve bunlarla İslam mekteplerinde eğitim yapılmasına asla dinî iznin verilmeyeceğini bildiren fetvasını yayımlamıştır (Argunşah 2023: 133-134). Ömer Seyfettin’in “Yeni Lisan” makalesinde bahsettiği fetva bu olsa gerektir.

12. Milaşlı İsmail Hakkı ve Huruf-ı Munfasıla Eleştirisi

Ömer Seyfettin’in alfabeye ilgili ikinci eleştirisi, Doktor Milaşlı İsmail Hakkı’nın (1869-1948) II. Meşrutiyet döneminde alfabe arayışları sırasında gündeme getirdiği ve üzerinde çokça durduğu “huruf-ı munfasıla” yani “Arap harflerinin bitiştirilmeden yazılması” ile ilgilidir. Arap harfleri yerine Latin harflerini önerenlere karşı çıktığı gibi mevcut alfabenin ıslahı çalışmalarına da şiddetle karşı çıkan Ömer Seyfettin, konuyu hem “Mahcupluk İmtihanı” adlı oyunda hem de “Bilgi Bucağında” adlı “fantezi roman”da

ele almıştır. “Mahcupluk İmtihanı”nda Müstemend ile Bican Efendi arasındaki diyalogda Müstemend’in Bican Efendi’ye Türkçeden başka dil bilip bilmediğini sorması üzerine onun “Kuş dilini biliyorum” cevabıyla şaşkına dönen Müstemend, Bican Efendi’den biraz bilgi aldıktan sonra bu dilin yazısının olup olmadığını sorar. Aldığı cevap oldukça şaşırtıcıdır:

“Türkçe harflerle de yazılır, Latin harfleriyle de! Fakat ben bu lisana en muvafık Milaslı’nın ayrı harflerini buluyorum. İnşallah buna dair bir nahiv kitabı kaleme alırsam mutlaka Milaslı doktorun ayrı harflerini kullanacağım. Bizim hâlimizi bu kuş dili ile Milaslı’nın harfleri kurtarabilir...” (Ömer Seyfettin 2020b: 702).

Bu cümlelerde Milaslı İsmail Hakkı’nın ayrıık harfler projesine alaycı bir eleştiri söz konusudur. Hatta kuş dilinin bir iletişim dili olarak algılanmasıyla Milaslı’nın alfabesi aynı kefeye konularak yargılanmıştır.

Bu diyalogun devamında Gazanfer’in dünyanın en mükemmel yazısının Çin yazısı olduğunu belirtmesi üzerine hiddetlenerek atılan Niyazi Molla’nın “Huruf-ı Arabiyeden gayrisıyla yazan maazallah cehennem azabına layık olur.” cümlesi Ömer Seyfettin’in “Yeni Lisan” makalesinde dönemin şeyhülislamının Latin alfabesi karşıtı fetvasını hatırlatması ve “İslamiyet kaidelerinin esaslarına” rağmen bu alfabeyi savunanlara karşı verdiği cevapla birleşmektedir.

“Bilgi Bucağında”da Milaslı ve ayrıık harfleri farklı bir boyutuyla gündeme gelmiştir. Bucak’ta her türlü soru Efruz Bey’e sorulabilmekte, o da bunları açık yüreklilikle cevaplamakta fakat asla yazılmasını istememektedir. Bunlardan yalnız “harf meselesi”ne dair söylediklerinin not edilmesine izin vermiştir. Bu konuda kendisinden çok emin olduğunu belirten Efruz Bey, harfler konusunda tereddüt bulunmadığını, Milaslı’nın harflerini kabul etmemiz gerektiğini, yalnız biz değil, Avrupa ve Afrika milletlerinin de bu alfabeyi kabul etmesini, çünkü Milaslı’nın ilmen, fennen Arap ve Latin harflerinin sağlığa aykırı olduğunu itiraz edilemeyecek derecede ispat ettiğini, bu yeni harflerin mucidinin gerçekten büyük bir dâhi olduğunu söyler.

Ömer Seyfettin yukarıda Efruz Bey’e söylediği bu cümlelerle huruf-ı munfasıla’yı hazırlayan, kabul görmesi için kitaplar yazan, dergi çıkaran, konferanslar veren, dernekler kuran Milaslı İsmail Hakkı’yı eleştirirken hemen ardından gelen cümlelerinde onu şair Abdülhak Hâmid’le özdeşleştirir. Makalelerinde sık sık eleştirdiği gibi, Hâmid’in şiir ve tiyatro eserlerini kimsenin okumadığını ve anlamadığını, bunları yalnız edebiyat öğretmenleriyle birkaç dostunun bildiğini belirttikten sonra Milaslı’nın da onun gibi bir dâhi olduğunu, onun “sıhhi, nefis harflerini” bütün büyük adamların kabul ettiğini, ayrıca onların nazarında “herkes” denilen cahil

halkın hiçbir ehemmiyetinin olmadığını söyler. Ömer Seyfettin, eleştiri sınırlarını genişleterek bu dâhinin yeni harflerini kabul ettiklerine dair Arap ve Türk bütün büyük adamlardan birer senet, birer imza aldığını; Cenap Şehabettin, Abdülaziz Çaviş, Halit Ziya gibi birçok “yarım dâhi”lerin de bu harflerin en doğru, en mükemmel harf olduğuna dair Milaslı’ya imza verdiklerini alaylı bir dille anlattıktan sonra alayın derecesini daha da artırarak şu cümleleri sarf eder:

“Efruz Bey’in bu takdirinden Milaslı pek çok istifadeler etmiş, bizzat gelmiş, o söylerken Bucak’ta notlar tutmuştu. Tramvaylarda, Köprü’de, vapurda, dairede, sokakta, caddede, çayırda, mesirelerde, garda, gazinoda herkese bedava dağıttığı broşürlerinin başında Arap harfleriyle yazılmış “Euzübillahimineşşeytanirracim. Bismillahirrahmanirrahim” ibaresinin altına Efruz Bey’in şu beyanatını kendi iri harfleriyle ilave etmişti:

“Huruf-ı cedide-i munfasıla-i Milasiye, dünyanın en sıhhi ve göz ağrı-larını geçirir mucizekâr harflerdir. Bu huruf sayesinde yalnız Türklük ve İslamiyet değil, beşeriyet ve Hristiyanlık bile kurtulacak, Latin harflerinin sebep-i yegâne olduğu cehalet sönmez nurlara tahavvül edecektir.” (Ömer Seyfettin 2020b: 610-611).

Ömer Seyfettin, son cümlesinde Arap harflerinin Osmanlıyı geri bıraktığı eleştirilerine, cehaletin tek sebebinin Latin harfleri olduğunu, bu cehaletin Milaslı’nın harfleri sayesinde nura dönüşeceğini ifade ederek âdeti cevap vermek istemiştir.

Sonuç

Ömer Seyfettin Yeni Lisan hareketinin öncüsü olarak Türkçenin sadeleşme hareketlerinde önemli bir rol oynamıştır. Yazmış olduğu onlarca makale-siyle Arapça ve Farsça tamlamaların, eklerin ve Türkçe karşılığı bulunan alıntı kelimelerin Türkçeden atılması, İstanbul’da konuşulan Türkçenin yazı dili hâline gelmesi için çalışmıştır. Makalelerindeki dil hassasiyetini hikâyelerine de yansıtmış, bu konudaki düşüncelerini kahramanları yoluyla toplumla paylaşmıştır. Özellikle “Küçük Hikâye” ve “Ashab-ı Kehfimiz”-de Osmanlılık düşüncesindeki kahramanları vasıtasıyla Osmanlıca-Türk-çe tartışmalarını ele almıştır. Bu çalışmada, onun bütün hikâye ve roman denemelerinin taranmasıyla elde edilen malzeme, çeşitli başlıklar altında tasnif edilmiş, yazarın dil görüşlerinin bu eserlere yansımalarına dikkat çekilmiştir. Ömer Seyfettin’in fikirlerini yalnız makaleleriyle değil tezli hikâyeleriyle de dile getiren bir yazar olduğu vurgulanmıştır.

Kaynaklar

- Argunşah, Mustafa (2023). *Cumhuriyet'in Türkçesi*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Eraydın Argunşah, Hülya (2020). "Ömer Seyfettin Gönen'de Başlayan İstanbul'da Tamamlanan Bir Hayat Hikâyesi", *Ömer Seyfettin*. Haz. Hülya Eraydın Argunşah, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s. 15-47.
- Ömer Seyfettin (2021). "Abdullah Tukayef ve Lisani", *Makaleler*, Haz. Hülya Argunşah, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 331-333.
- Ömer Seyfettin (2021). "Ali Canip Bey ve Sanatı", *Makaleler*, Haz. Hülya Argunşah, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 415-431.
- Ömer Seyfettin (2020b). "Ashab-ı Kehfimiz", *Hikâyeler 2*, Haz. Hülya Argunşah, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 76-124.
- Ömer Seyfettin (2020b). "Bilgi Bucağında", *Hikâyeler 2*, Haz. Hülya Argunşah, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 581-615.
- Ömer Seyfettin (2020a). "Boykotaj Düşmanı", *Hikâyeler 2*, Haz. Hülya Argunşah, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 418-427.
- Ömer Seyfettin (2021). "Büyük Türklüğü Parçalayanlar Kimlerdir?", *Makaleler*, Haz. Hülya Argunşah, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 594-598.
- Ömer Seyfettin (2020a). "Çanak kale'den Sonra", *Hikâyeler 2*, Haz. Hülya Argunşah, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 509-515.
- Ömer Seyfettin (2020a). "Gayet Büyük Bir Adam", *Hikâyeler 2*, Haz. Hülya Argunşah, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 365-372.
- Ömer Seyfettin (2020b). "Hürriyete Layık Bir Kahraman", *Hikâyeler 2*, Haz. Hülya Argunşah, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 423-471.
- Ömer Seyfettin (2020a). "Küçük Hikâye", *Hikâyeler 2*, Haz. Hülya Argunşah, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 338-356.
- Ömer Seyfettin (2020b). "Mahcupluk İmtihanı", *Hikâyeler 2*, Haz. Hülya Argunşah, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 668-723.
- Ömer Seyfettin (2021). "Millî Kuvvetimiz", *Makaleler*, Haz. Hülya Argunşah, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 801-803.
- Ömer Seyfettin (2021). "Tasfiyecilik Başka", *Makaleler*, Haz. Hülya Argunşah, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 929/931.

- Ömer Seyfettin (2021). “Tasfiye ve Islah”, *Makaleler*, Haz. Hülya Argunşah, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 340-346.
- Ömer Seyfettin (2021). Yeni Lisan, *Makaleler*, Haz. Hülya Argunşah, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 150-164.
- Ömer Seyfettin (2021). “Yeni Lisan”, *Makaleler*, Haz. Hülya Argunşah, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 168-175.
- Ömer Seyfettin (2021). “Yeni Lisan”, *Makaleler*, Haz. Hülya Argunşah, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 190-195.
- Ömer Seyfettin (2021). “Yeni Lisanın Güzelliği”, *Makaleler*, Haz. Hülya Argunşah, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 211-221.
- Ömer Seyfettin (2021). “Yeni Lisan ve Bir İstimzaç”, *Makaleler*, Haz. Hülya Argunşah, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 196-220.